

PIILOKIUUSAAMINEN

Erityisluokanopettajien kokemukset turvataitokasvatusmateriaalien
testauksesta

Sisällysluettelo

1. Alustava suunnitelma
2. Toteutuksen haasteet
3. Alaluokan tunti
4. Yläluokan tunti
5. Yhteenveto
6. Lähteet

1. Alustava suunnitelma

Kohderyhmä

Kehittämistehtävämme kohderyhmänä olivat koulumme koko opetushenkilökunta ja oppilaat luokilta 1.-9. Halusimme työmme avulla tuoda näkyväksi piilokiusaamista sen eri muodoissa ja kehittää materiaaleja, joiden avulla kiusaamista voi ennaltaehkäistä ja vähentää sekä opettaa lapsille suvaitsevaisuutta.

Vastuuhenkilöt

Vastuuhenkilöinä kampanjassa olimme me, turvataitokoulutukseen osallistuvat opettajat, sekä koko koulun opetushenkilökunta. Tarkoituksena oli ohjata opettajia tarkkailemaan kiusaamista sen eri muodoissa ja antaa käyttöön joko omaa osaamistamme tai laatimiamme tuntisuunnitelmia kiusaamisasian käsittelyyn kaikissa koulun luokissa.

Toteutus

Työmme alkoi hyvissä merkeissä. Kerroimme yt-kokouksessa opettajille käymästämme koulutuksesta, käytettävissä olevista materiaaleista ja tulevasta kehittämistehtävästämme piilokiusaamisen vähentämiseksi. Jaoin opettajat ryhmiin, joissa käytiin keskustelua siitä, mitä kaikkea piilokiusaaminen voisi pitää sisällään, ja miten se eroaa muusta kiusaamisesta. Ryhmäkeskustelun jälkeen jokainen ryhmä kertoi omat ajatuksensa muille ryhmille, ja asiasta juteltiin vielä yhdessä.

Kerroimme, että viikko 15 tulee olemaan erityinen kiusaamisen tarkkailuviikko. Jokainen opettaja tulee saamaan listan, jossa ovat nimettyinä luokkakohtaisesti kaikki koulumme oppilaat, ja kiusaamistarkkailua tulee suorittaa kaikissa koulupäivän tilanteissa.

Listan laadimme siten, että laitoimme sarakkeet erilaisille kiusaamisen muodoille. Sarakkeisiin valikoituivat seuraavat asiat: **ilmeet ja eleet, kirosuunnitelma, kirosuunnitelma, nimittely.**

Sarakkeisiin opettajien tulisi merkitä rasti siihen kohtaan, millaista kiusaamista olisi ilmennyt. Listat tulivat jakoon opettajanhuoneen pöydälle viikolla 14, jotta kaikki opettajat varmasti ennättäisivät listan saada ja alkavaan tarkkailuun orientoitua.

Tarkkailu alkoi suunnitellusti viikolla 15. Innostus kiusaamisen tarkkailuun oli henkilökunnan keskuudessa vaihtelevaa, vaikka kaikki ovatkin yhtä mieltä siitä, että asia on tärkeä, siihen tulee puuttua ja uudet keinot ovat aina tervetulleita. Valitettavasti tarkkailu ei kuitenkaan ottanut tuulta purjeisiinsa. Listat jäivät vaillinaisiksi eikä raportoitavaa aineistoa juurikaan saatu. Kaikkia listoja emme saaneet edes takaisin. Tässä vaiheessa jouduimme muuttamaan alustavaa kehittämistehtäväsuunnitelmaamme, unohtamaan koko koulun kattavan piilokiusaamisen seurannan ja siirtymään suoraan kokeilemaan laatimiamme tuntisuunnitelmia opettamillemme luokille.

2. Toteutuksen haasteet

Kehittämistehtävämme edetessä törmäsimme muutamiin työmme onnistumiseen vaikuttaviin kompastuskiviin. Yksi oli se, että suunnitelmamme oli liian kunnianhimoinen. Innostuneina suunnitelmaa tehdessämme valitsimme osallistujamäärän aivan liian suureksi, ajatellessamme sen koskevan koko opetushenkilökuntaa ja kaikkia oppilaita. Nyt ajatellen, olisi suunnitelmaa pitänyt heti alusta alkaen testata pienellä porukalla esimerkiksi vain omien opetusluokkiemme kesken. Tulokset olisimme voineet esitellä koko koululle ja vasta sen jälkeen yrittää sitouttaa koko opetushenkilöstöä osallistumaan samanlaiseen toimintaan.

Toinen kompastuskivi oli kampanjan toteuttamisen ajankohta. Koulussamme on lukuvuoden aikana ollut paljon erilaisia koulutuksia, jotka ovat vaatineet opetushenkilökunnan poissaoloa, ja sijaistuksia on tämän vuoksi ollut paljon. Useilla henkilökunnan jäsenillä on ollut toiveena saada vain rauhassa keskittyä omaan työhönsä ilman mitään ylimääräistä toimintaa, jota kevät väistämättä tuo tullessaan jo ilman erikseen järjestettyjä kampanjoitakin. Vaikka kehittämistehtäväämme pidettiin tärkeänä, ei opettajilla ollut innostusta luovuttaa opetustuntejaan kiusaamisasian käsittelyyn.

Kolmas asia, jota pidimme liian yksinkertaisena, oli samassa talossa työskentelevien aikataulujen yhteensovittaminen. Vaikka työskentelemme kaikki saman katon alla, saattoi mennä päiviä, että emme ehtineet sanoa toisillemme kuin nopeat kuulumiset.

Näiden asioiden vuoksi supistimme suunnitelmamme koskemaan ainoastaan omia opetusluokkiamme. Teimme tuntisuunnitelmat ”Turvataitoja-lapsille”- (alaluokille) sekä Mun rajat-aineiston (yläluokille) pohjalta.

3. Alaluokan tunti

Tunnin tavoite: Selvitetään käsitteet hännäminen, kiusoittelu, kiusaaminen ja väkivalta ja opetetaan lasta erottamaan ne toisistaan. Kannustetaan lapsia välittämään toisistaan, lisätään lasten taitoja selvittää ristiriitatilanteita, opitaan tunnistamaan kiusaaminen omassa ja toisten käyttäytymisessä ja luodaan pohjaa sille, että lapsi osaa toimia kiusaamistilanteessa.

Tunnin kulku: Katsellaan Keskustelukuvaa. Lapset kertovat, minkälaisia kiusaamisen tapoja he kuvasta löytävät. Lapset kertovat lisää esimerkkejä kiusaamisesta Keskustellaan kiusaamiseen liittyvistä erilaisista rooleista.

Kysymyksiä keskustelun virittämiseksi:

- Kerro, mitä kuvissa tapahtuu?
- Mikä on kiusaamista?
- Mikä on väkivaltaa?
- Miten hännäminen ja kiusoittelu eroavat kiusaamisesta?
- Mikä kiusaamisen muodoista on sinusta ikävintä?
- Kiusaavatko tytöt ja pojat eri tavoilla?
- Mitä tekisit, jos näkisit jotakuta kiusattavan?
- Mitä tekisit, jos sinua kiusattaisiin?
- Voivatko aikuiset kiusata lapsia, entä lapset aikuisia? Miten?
- Mikä voisi estää sinua kertomasta kiusaamisesta aikuisille?
- Mikä on mielestäsi kantelua?

Ryhmissä piirretään kaksi suurta ihmishahmoa, ”Kiva kaveri” ja ”Kelju kaveri”, erillisille julisteille. Lapset miettivät ja kertovat, millainen on kiva kaveri ja millainen on kelju kaveri. Ohjaaja kirjaa asiat julisteisiin. Lasten kanssa jutellaan siitä, voiko sama ihminen olla jonain päivänä kelju ja jonain päivänä kiva. Voivatko vanhemmat, sisarukset ja opettajat olla

joskus keljuja ja sitten taas kivoja – entä lapsi itse? Kumpia ominaisuuksia lapsi toivoo kaverilta entä itseltään?

Tunnin jälkeen kerrotaan kehittämistehtävästä, siihen liittyvästä tarkkailusta ja mahdollisuudesta palkintoon jos kiusaaminen vähenee. Pyydetään jokaista oppilasta pitämään huolta omasta käyttäytymisestään, siitä ettei kiusaa ja ole kelju kaveri vaan on kiva kaveri toiselle. Kiva kaveri/kelju kaveri- kuvat jätetään luokan seinälle muistutukseksi kampanjasta.

Keskustelun tulokset

Tunti pidettiin äidinkielen tunnilla 5.-6.lk yksilöllisen opetuksen pienluokalle. Kiusaamiskeskustelu vaikutti tuottavan enemmän ajatuksia kuin puheenvuoroja; monet näyttivät pohdiskelevan kovasti, mutta eivät uskaltaneet tuomaan ajatuksiaan julki. Oppilaat ymmärsivät hyvin kiusaamisen ja kiusoittelevan eron, ja väkivaltaa pidettiin kiusaamisesta rajumpana. Kiusaamiseen liittyvä väkivalta miellettiin tönimiseksi, mutta väkivalta taas silmittömäksi hakkaamiseksi. Joillakin oppilailla oli omakohtaisia kokemuksia kiusaamisesta ja myös hyviä kokemuksia kiusaamisen selvittelystä. Oppilailla oli uskoa siihen, että aikuinen voi puuttua kiusaamiseen onnistuneesti, mutta että satunnaiset väkivallanteot, nimittely ja supattelu ovat kuitenkin mahdottomia karsia koulumaailmasta kokonaan juuri satunnaisuuden ja nopeuden vuoksi. Syy, minkä vuoksi kiusaamisesta jätettäisiin kertomatta, oli yhteinen: kiusaamisen pahentuminen. Kiusaamisesta kertomista ei mielletty kanteluksi. Kanteluna pidettiin pienten asioiden jatkuvaa kertomista opettajalle, ja sitä pidettiin inhottavana tapana.

Kivakaveri/keljukaveri kuvat tuottivat paljon erilaisia ominaisuuksia. Muun muassa iloinen, kohtelias, auttavainen, rehellinen, luotettava, kekseliäs ja hauska saivat kannatusta kivan kaverin ominaisuuksiksi. Varasteleva, epäluotettava, kiusaava, väkivaltainen, vihainen ja välinpitämätön puolestaan kuvasivat keljua kaveria. Aikamme loppui kesken tässä vaiheessa, joten syvempi keskustelu kavereiden ominaisuuksista jäi kesken. Muutamia huomiota oppilaat kertoivat itsestään ja päivistä/hetkistä, jolloin tekee mieli olla ilkeä ja kaikki vaan suututtaa. Nopeasti ennätimme keskustella ikään liittyvistä mielialan vaihteluista, jotka saattavat olla näiden tunteiden aiheuttajina.

4. Yläluokan tunti

Tunnin tavoite: saada nuoret ajattelemaan ihmisen olemusta, ulkonäköä ja ajatuksia –

voiko ihmisen ulkonäöstä päätellä, millainen hän muuten on? Mitä hän ajattelee? Etsitään tyypillisiä piirteitä nuorista – voiko ulkonäöstä päätellä seksuaalisen suuntautumisen? Käsitteistä biseksuaali, hetero, lesbo/homo, huora, kiusaaminen, koskemattomuus, kunnioitus ja arvostaminen keskusteleminen ja niiden merkityksen avaaminen. Voiko nimittely loukata toista ihmistä?

Tunnin kulku: Jokainen oppilas kokoaa oman hahmonsa ”Mun rajat”- materiaalin hahmoista. Katsotaan video ”Moninaisuus on meissä”. Keskustellaan, erottuvatko videon nuoret muista nuorista. Mistä teidät, että nuori on homo/ lesbo? Etsitään netistä/ lehdistä kuvia asioista, joita oma hahmo voisi pelätä, inhota tai vihata, sekä asioista, joista oma hahmo pitää/ ei pidä, joissa he ovat heikkoja / vahvoja sekä asioita, joissa heillä saattaisi olla ongelmia. Vertaillaan eri hahmoja keskenään: miksi heillä on eroja / yhtäläisyyksiä?

Katsotaan videot ”Ole pelkuri, ole kiusaaja” ja ”Kiusaaminen, ryhmän ulkopuolelle jääminen” You Tubesta. Keskustellaan videoista, millaisia tunteita ne oppilaissa herättävät. Mikä on kiusaamista? Keskustellaan ryhmäpaineen merkityksestä omaan ja toisten käyttäytymiseen. Leikitään ”Stop-leikki”, jolla pyritään hahmottamaan jokaisen omaa reviiriä. Kuinka suuri on minun oma alueeni, mihin muut eivät saa tulla?

Tunnin jälkeen kerrotaan kehittämistehtävästä, siihen liittyvästä tarkkailusta ja mahdollisuudesta palkintoon, jos kiusaaminen vähenee. Pyydetään jokaista oppilasta pitämään huolta omasta käyttäytymisestään, asiallisesta kielenkäytöstä ja pohtimaan, milloin kannattaa toimia ryhmän määräämällä tavalla, milloin toimia toisia. Oma ajattelu on tärkeää.

Keskustelun tulokset

Oppilaiden omista ”Mun rajat”-hahmoista tuli erinäköisiä, erilaisia, silti tyypillisiä nykynuoria. Pohdinnan jälkeen nuoret eivät löytäneet ulkonäöstä sellaisia piirteitä, joista voisi päätellä hahmon seksuaalisen suuntautuneisuuden. Hahmoja yhdistävät tai erottavat tekijät eivät johtuneet

seksuaalisesta suuntautuneisuudesta, vaan ihmisten luontaisesta erilaisuudesta tai samanlaisuudesta. Käsitteiden selventäminen ja niistä keskustelu auttoi ymmärtämään, miksi nimittely on loukkaavaa.

Kiusaamista koskevia videoita katsellessaan oppilaat olivat aivan hiljaa. Keskustelussa eniten huomiota sai kiusaamisen muoto ulkopuolelle jättäminen. Sen nuoret kokivat pahimpana. Heidän mielestään tunnet itsesi ulkopuoliseksi ja ei-hyväksyttäväksi, jos toiset eivät huomaa sinua tai ota joukkoonsa. Muista aiheista tärkeänä he pitivät oman reviirin puolustamista. Leikissä moni huomasi, että oma reviiri on yllättävän iso. Se ei tunnu mukavalta, jos kaveri tulee liian lähelle. Se voi jopa ahdistaa, vaikka kaveri olisi hyvin tuttu. Tärkeää nuorten mielestä oli, ettei toisen reviirille saa mennä ilman lupaa, ei saa käydä kiinni. Myös toisten henkilökohtaiset tavarat tulee jättää rauhaan, myös pulpetti ja puhelin.

Tunnin jälkeen on ollut selvästi havaittavissa nimittelyn vähenemistä sekä oppilaiden suvaitsevampia asenteita toisia kohtaan. Enää eivät muutamat oppilaat jää niin usein joukon ulkopuolelle.

5. Yhteenveto

Pitämämme oppitunnit herättivät oppilaita ajattelemaan omia käyttäytymismallejaan ja toiveitaan, kuinka heitä itseään tulisi kohdella. Teeman pitäminen jatkuvasti esillä koulussa on varmasti hyödyllistä. Näin erilaiset toiminta- ja ajatusmallit juurtuvat paremmin oppilaisiin.

Edelleen tarkoitus on, että ensi syksynä toiminta laajennetaan koskemaan koko koulua ensin vastaavilla tunneilla ja sitten suunnittelemillamme materiaalipaketeilla suvaitsevaisuuskasvatuksena kaikille luokka-asteille. Olemme jo hiukan työstäneet eri luokka-asteille useamman tunnin opetuskokonaisuutta, jota voidaan käyttää hyväksi useassa eri oppiaineessa mm. musiikissa.

Haasteena on saada koko kouluyhteisö mukaan kiusaamisen vastaiseen kampanjaan. Kysyttäessä kaikki ilmaisevat asian tärkeyden, mutta varsinaiseen toimintaan koko yhteisön saaminen on vaikeaa. Syksy voi olla otollisempaa aikaa uusien projektien aloittamiselle, kun luokkien kaveruussuhteet muokkautuvat uudelleen pitkän kesäloman jälkeen. Myös opettajilla on energiaa tarttua uusiin haasteisiin.

6. Lähteet

- Mun rajat- työkirja
- Turvataitoja nuorille – opas
- Videoklipit YouTubesta
 - o Moninaisuus on meissä
 - o Ole pelkuri, ole kiusaaja
 - o Kiusaaminen, ryhmän ulkopuolelle jääminen